

ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ І СТАЛІНСЬКИЙ РЕЖИМ

Озерський Ю.І.

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Період 1939-1941рр в історії України – період суперечливого і болісного інтегрування Західної України в радянську суспільну систему, період її трагічних наслідків для інтелігенції

Напередодні Другої світової війни західноукраїнська інтелігенція за своїми світоглядними позиціями не була однорідною. Вступ Червоної армії на територію Західної України неоднозначно сприймався різними групами місцевої інтелігенції. Пролетарська її частина підтримала радянську владу. Інша частина – переважно службовці колишнього польського режиму – були налаштовані непримиренно, вважаючи СРСР окупантом. Основна ж частина інтелігенції зайняла очікувальну позицію.

Політика радянзації західноукраїнської інтелігенції, яку проводив сталінський режим, включала такі напрями : «перевиховання» старих спеціалістів і залучення їх до радянської громадської діяльності і репресії до тих, хто не йшов на компроміс.

Висування на відповідальні посади при радянському режимі здійснювалось на основі лояльності до влади та пролетарської солідарності, рівень же освіченості провідної ролі не відігравав. Так, навіть серед партійних керівників різних рівнів більше 70% не мали навіть середньої освіти.

На формування радянської інтелігенції впливала система направлень інтелігенції зі східних областей України, яка передбачала переселення групи фахівців з музейної, театральної справи, обліку цінностей і т. п.

Одним із основних чинників сталінської політики щодо місцевої інтелігенції були арешти і депортації. Пошуки «ворогів народу» і терор набули великого розмаху після ХУ з'їзду КП(б)У, коли у всіх західних областях були кинуті до в'язниці тисячі діячів культури, члени спортивних, кооперативних організацій і навіть членів КПЗУ. Депортацію радянська влада вважала дієвим засобом регулювання міжнаціональних відносин і зниження соціальної напруги, ліквідації політичних конкурентів, руйнування попередньої системи влади. Для західноукраїнської інтелігенції депортація була величезною трагедією. У першу чергу депортували до Сибіру, Далекого Сходу і Казахстану польських осадників, очільників попередньої влади, працівників лісової охорони, а потім і всіх інших, кого запідозрювали у нелояльності до влади. Чисельність депортованих за останніми підрахунками російських істориків В. Парсаданова та М. Бугая із Західної України та Західної Білорусії у 1939-1941рр склала 1 млн. 170 тис. чоловік.

Спроби заходами ідеологічного тиску і методами фізичного терору підкорити інтелігенцію волі держави викликали різні форми протесту і опору, появу ще більшої кількості противників сталінського режиму, що вилилось у запеклу боротьбу проти радянської влади у другій половині 40-х – поч. 50-х років ХХ ст.